

studije

Ivan Fuček

PESIMIZAM - SEKSUALNA REVOLUCIJA - MIR

Etički vidik situacije nametnute mladom naraštaju

Uvodne napomene

Oni kojima je upućeno ovo razmišljanje u prvome su redu *pedagozi* koji interdisciplinarno studiraju i razmišljaju o tome kako danas razumjeti *mlade* i kako im pomoći, kako ih usmjeriti, odgojiti, osposobiti ih da sutra budu kadri preuzeti zadatke koje na njih stavlja to i takvo društvo. „Mladima” shvaćamo ljude od 13. do 30. godine, tj. od predadolescentne, preko adolescentne do završne mladenačke dobi. Posebno nam je pred očima ova, *Međunarodna godina mira (1986.)* što ju je proglasila Organizacija UN, i kojoj naše razmišljanje želi dati neznatan prilog: mladi danas i mladi sutra ukoliko su protagonisti mira i ukoliko će biti odgovorni za situaciju mira u svijetu, dapače, za egzistenciju svijeta. Oni se već danas moraju odlučivati, ali te odluke moraju biti utemeljene na vrijednostima, a ne na egoizmu. Početkom Godine mladih (1985.) papa Ivan Pavao II. u svojoj poruci u povodu te godine upravljenoj mladima rekao je: „Vi ste oni koji treba da odluče na kakvim vrijednostima izgraditi društvo. Vaša opredjeljenja sada odlučit će hoćete li u budućnosti biti podvrgnuti tiraniji ideoloških sistema koji dinamičnost društva svode na logiku klasne borbe (...) O opredjeljenju svakoga od vas ovisit će budućnost vaše braće i sestara.”¹

No nije li sam naslov našeg razmatranja kontradiktoran? „Pesimizam” i „seksualna revolucija”, ne protive li se oni miru? Drugo je pitanje kako te stvarnosti stoje jedna prema drugoj, a drugo je pak kako zdrav i inteligentan mladi čovjek — koji je bačen u tu situaciju — treba da u njoj pošteno i konstruktivno živi. Radi se zapravo o *trima* dimenzijama te stvarnosti s kojima se mladi naraštaj mora neminovno su-

Messaggio del Papa Giovanni Paolo II per la celebrazione della giornata della pace 1° Gennaio 1985, Poi. Vatic, Roma 1985, n. 6, str. 11.

sresti i prema kojima jednako tako mora neminovno zauzeti stav. Isti Papa upozorava mlade: „U toj situaciji neki od vas mogu biti napastovani da pobjegnu od odgovornosti: u iluzorne svjetove alkohola i droge, u prolazne seksualne odnose bez obveze za brak i obitelj, u indiferenciju, u cinizam i čak u nasilje.”² Mladi naraštaj društvo je učinilo pažljivim, probudilo ga, povuklo za sobom i nemilosrdno ga opteretilo da na vlastitim leđima ponese namete prošlosti, opterećenosti, pa se mladima sugerira da posegnu za netočnim rešenjima: „Budite budni protiv prevara svijeta koji vas želi iskoristiti i pogrešno uputiti vaše energično i moćno traženje sreće i životnoga smisla. No nemojte pobjeći od traženja ispravnih odgovora na pitanja s kojima ste sučeljeni.”³

Ne u apstraktno-filozofskom, nego u *etičko-pedagoškom* smislu, dakako, i u pastoralnom, želimo upozoriti na krivulju što nam je pruža današnji svjetski pesimizam, koji snažno grabi srca mladih. Jednako tako želimo upozoriti na to da je dio toga pesimizma i seksualna revolucija, koja ne može biti ni osobno ni društveno rješenje spomenute situacije, premda su je i neki autoriteti ponudili kao „dobar izlaz”. Jednako nam je namjera da svratimo pozornost na to da seksualna revolucija nije kadra izgraditi „trajan” mir u svijetu, a on se - napominjemo — ne može izgraditi ni tzv. ravnotežom u naoružanju.

Imamo pred očima prije svega svijet zapadne kulture, tj. Europu, Ameriku i Kanadu, tj. „prvi svijet”. On je, čini se, najproblematičniji jer ga karakteriziraju mnoge negativnosti, ali, s druge strane, u tome istom „prvom svijetu” danas se rađaju i elitne skupine onih koji sve više napuštaju ateistički nazor na svijet, koji traže istinske vrijednosti, pošto su doživjeli razočaranja na dosadašnjim putovima, pa se okreću svetome, prihvaćaju ozbiljan studij, čak i molitvu. Što se tiče treće dimenzije, „mira u svijetu”, dakako, pred očima nam je osobito i tzv. drugi blok, tj. „drugi svijet”, ne isključujući iz razmatranja u svim trima dimenzijama ni mlade „trećega svijeta”. Ipak je, možda, najveći problem i žarište problematike „prvi svijet”, koji „fascinira”, ali je, na žalost, na rubu zbog nebrojenih negativnosti koje su se u njemu dogodile i gotovo trajno nastanile, pa ih sada nudi mladima čitavoga svijeta.

Čini se da je ta tema vrlo aktualna jer daje orijentaciju na trima područjima koja su tu svakodnevno prisutna i koja, velim, tvore našu suvremenu situaciju, veoma konkretnu i bitno egzistencijalnu. Ne čeka se rješenje problema od starih, koji se brinu kako će si produžiti život, ne očekuje se više toliko ni od srednje generacije, koja je sada vodeća, ali toliko ponesena najrazličitijim ideologijama, nemoćnima da riješe bitna pitanja sadašnjice. Od *mladih* se i od njihovih odluka očekuje: „Vrijednosti za koje se zauzimate u svojoj mladosti odredit će hoćete li biti zadovoljni baštinom prošlosti u kojoj mržnja i nasilje pokapaju ljubav i pomirenje”, upozorio je mlade Papa za svjetski dan mira 1985.⁴

Naše razmatranje ne želi biti drugo nego *upozorenje*, poticaj na daljnje razmišljanje i studij na temelju mnogostruke građe koja se nudi za te vidike današnje tematike, izabirući ono što nam se čini bitno da bi se odvratilo pogled od „utopijskih” ideala koji se na tim područjima nude mladima i usmjerio prema ispravnim rješenjima. Raspored građe naznačen je već samim naslovom: najprije se govori o današnjoj situaciji u koju su mladi „upali” i u kojoj se moraju snaći, a zatim o dvjema utopijama koje im se nude kao rješenje, tj. o seksualnoj revoluciji i tzv. ravnoteži nuklearnog naoružanja.

Etički vidik pesimizma nametnutog mladima

Mnogo mislilaca s najrazličitijih područja i kutova gledanja analiziralo je naše aktualne svjetske i crkvene prilike. Tu su filozofska razmatranja s proročkim naglascima O. Spenglera, E. Blocha, M. Horkheimera, Th. Adoma.⁵ Tu su i teološke vizije više-manje uokvirene u ideju povijesti spasenja i eshatološki hod Crkve H. De Lubaca, Y. Congara, K. Rahnera, H. Ursa von Balthasara, J. Ratzingera.⁶ Nisu zastajali ni novinari kao J. J. Servan-Schreiber, Alvin Toffler, Vittorio Messori.⁷ Svi oni i mnogi drugi, osim stvarnih podataka, znanstvenih ili popularnih dokaza s mnoštvom materijala, anketa, statistika, imaju nešto zajedničko: to je siva crta koja se pomalo proširuje u sve tamniju crtu stanovite skepse, nesigurnosti i pesimizma.

I *papa Ivan Pavao II.* u mnogim svojim govorima, nastupima, pismima i porukama ne skriva taj vidik. Čak i u spomenutoj poruci mladima za svjetski dan mira 1. siječnja 1985. sučeljuje mlade s tim stvarnim megaproblemom današnjice: „Živimo teško doba u kojem su očite mnoge prijetnje rušilačkog nasilja i rata. Duboke opreke stavljaju različite društvene skupine, narode i narodnosti jedne protiv drugih.”⁸ Upravo mladi naraštaj, koji nam se u prvi mah čini bezbrižan, ulazi u tu i takvu stvarnost. Mlade u tom smislu treba osvijestiti, probuditi, sučeliti sa stanjem koje su nesretno baštinili od prijašnjih generacija i koje moraju dalje u punoj svijesti odgovornosti preuzeti i ponijeti na svojim leđima. Perspektive im ne izgledaju ružičaste, zadaci nimalo laki, odgovorsnot ne mogu prebaciti na nekoga drugog, jer oni su ti koji već danas, a svakako sutra moraju preuzeti kormilo svijeta. Papa ih poziva: „Ne bojte se!” Papa ima silno povjerenje u mladi naraštaj, ali on im ne podilazi nego

⁵ O. SPENGLER, *Der Untergang des Abendlandes; Umriss einer Morphologie der Weltgeschichte*, Beck, München 1927; ID., *Der Mensch und die Technik*, Beck, München 1931; E. BLOCH, *Atheismus in Christentum. Zur Religion des Exodus und des Reiches*, Frankfurt 1968; ID., *Das Prinzip Hoffnung*, Frankfurt 1959. Dobro je vidjeti diskusiju s Blochom u: C. H. RATSCHOW, *Atheismus in Christentum, Eine Auseinandersetzung mit Ernst Bloch*, Gütersloh 1970, pa H. SONNZMANS, *Hoffnung ohne Gott, in Konfrontation mit Ernst Bloch*, Freiburg 1974; M. HORKHEIMER, *Gesellschaft im Übergang*, Fischer, Frankfurt 1972; Th. ADORNO, *Prismen. Kulturkritik und Gesellschaft*, Frankfurt ² 1969.

⁶ H. De LUBAC, *Le drame de l'humanisme athée*, Spes, Paris ³ 1945; Y. CONGAR, J. RATZINGER (et alii), *L'Eglise aujourd'hui*, Desclée, Paris 1967; ID., *Situation et tâches présentes de la théologie*, Cerf, Paris 1967; Od mnogih razmatranja koja dotiču tu problematiku, usp. K. RAHNER, *Kritisches Wort. Aktuelle Probleme in Kirche und Welt*, Herder, Freiburg 1970; ID., *Rechenschaft des Glaubens. Karl Rahner-Lesebuch* (Hg. K. Lehmann u. A. Raffelt), Benziger-Herder, 1979: „Vom Leben des Christen (348-431), „Volk Gottes in der Geschichte“ (268-347); H. U. v. BALTHASAR, *Der Christ und die Angst*, Joh. Vrl., Einsiedeln ¹1943; ID., *Zwei Plädoiers. Warum ich noch ein Christ bin?* (von H. U. v. Balthasar). *Warum ich noch in der Kirche bin?* (von J. Ratzinger), Kösel, München ³ 1971; J. RATZINGER (in coli. V. MESSORI), *Rapporto sulla fede*, Paoline, Alba 1985.

⁷ J. J. SERVAN-SCHREIBER, *The American challenge*, Avon Books, New York 1969; ID., *La sfida mondiale*, Mondadori, Milano 1980; A. TOFFLER, *Future Shock*, Bantam Books, New York 1971; ID., *The third Wave*, W. Marrow, New York 1980; V. MESSORI, *Ipotesi su Gesù*, SEI, Torino ¹ 1983; ID., *Scommessa sulla morte. La proposta cristiana: illusione o speranza?*, SEI, Torino ³ 1983.

⁸ *Messaggio per la celebrazione della giornata mondiale della pace 1° Gennaio 1985*, Poi. Vatic, Città del Vaticano 1985 (pismo je datirano s 8. prosinca 1984.). Ovdje cit. (=MP 1985), n. 1. p. 4.

od njih zahtijeva vrlo mnogo: zahtijeva ništa manje nego spas Svijeta.⁹ „Kada vas gledam, mladi, osjećam veliku zahvalnost i nadu. Budućnost na dugi rok u slijedećem stoljeću položena je u vaše ruke. Budućnost mira položena je u vaša srca. Da biste izgradili povijest kako možete i morate, nužno je dajte oslobodite lažnih stranputica kojima se uputila.“¹⁰ Papa ne skriva tamno obzorje koje se nadvilo nad čovječanstvo, ne prestaje bodriti mlade, ne umara se da im uvijek iznova ulijeva jakost vjere i ljepotu kršćanske nade. „Nemojte se bojati! (...) Ono što vidim da se u vama rađa nova je svijest vaše odgovornosti i ispravna osjetljivost za potrebe ljudske zajednice. Uхваćeni ste živom željom za mir, koju toliki s vama dijele.“¹¹

No vrlo je važno, ako ne i nužno, da se mladi mogu ispravno orijentirati, da uvijek iznova razmišljaju o krivulji suvremene situacije, barem kroz zadnja dva desetljeća: od Drugoga vatikanskog sabora (1962.-1965.) do danas. *Krivulja se spustila* i sve se opasnije spušta prema otvorenom sukobu, premda u posljednje vrijeme, od susreta na vrhu u Ženevi Gorbačova i Reagana u jesen 1985., kao u manje napetoj klimi, uz smiješak i stisak ruke. „Važno je uočiti zadnje uzroke te konfliktne situacije, koja mir čini klimavim i nesigurnim“, upozorava Papa.¹² Od optimizma „novog proljeća“ šezdesetih godina put je vodio prema reviziji tog optimizma, prema sindromu opasnosti, prema pesimizmu, dapače, prema „potpunom pesimizmu“ koji danas nosi oznake stanovite „pseudoreligije“. Tim se problemom s etičkog vidika nedavno pozabavio teolog Miguel Rubio u članku: „Integralni pesimizam i druge iskvarenosti suvremene civilizacije“.¹³ Ovdje iz njega donosimo tek nekoliko osnovnih crta imajući uvijek pred očima problematiku mladih o kojoj govorimo.

Na obzorju su blistale velike nade, ali one su jedna za drugom zašle kao što se Sunce navečer izgubi s obzorja. Rubio obrađuje velike ličnosti šezdesetih godina, kao J. F. Kennedyja, Ivana XXIII., Martina Luthera Kinga, svježe nade s Drugoga vatikanskog sabora, pa nekih biskupskih sinoda, spominje „prodor u svemir“ s prvim astronautom Jurijem Gagarinom (1968.). Ali u to vrijeme pada i ambivalentno „studentsko proljeće“ u Francuskoj, Europi i u svijetu (1968.). Dodajmo i zahtjevnju encikliku Pavla VI. *Humanae vitae* (1968.) koja je svojom etičkom oz-

⁹ Isto, n. 3, str. 7; C. SORGE u „Prefazione“ knjige *II Papa aigiovani* (I discorsi tratti da *V Osserv. Rom.* 1978-1981), ed. La Fotometalgrafica di S. Lazzaro di Savena, Bologna 1981, kaže među ostalim: „Ivan Pavao II. pokazuje da ima autoritet učitelja u susretu s mladima. Zašto? Možda zato što se zavarava i ne poznaje zablude mladih ili fingira da ih ne poznaje? Nikad nije upotrebljavao tehniku slaloma. Papa se usudi od mladih tražiti da nadiđu tipične zablude mladosti i predlaže im da Kristovi svjedoci budu životom radosti i oduševljenja, ali im se ujedno usudi govoriti o ozbiljnosti, studiju, čistoći, žrtvama, moralnoj strogosti. Usudi se od njih tražiti da mudro žive mladenačke godine. (...) On govori mladima toplinom vršnjaka, a ta toplina izlazi iz njegova vlastitog mladenačkog intenzivnog iskustva i iz navike služenja u svome učiteljstvu, ali u isto vrijeme moralnim autoritetom oca i Kristovim autoritetom“ (str. VII.). Sorge u istom „Predgovoru“ ističe kako je sadašnji Papa mladima otač, ali se ne ponaša paternalistički, da se uvijek služi psihologijom i pedagogijom ozbiljnih zahtjeva, kako se nikad ne zaustavlja na pola puta, kako ih odgovorno upravlja u treće tisućljeće, kako ih utemeljuje na ljudskim i evanđeoskim vrijednostima.

¹⁰ MP 1985, n. 3, str. 7.

¹¹ Na istome mj.

¹² Isto, n. 1, str. 4.

¹³ M. RUBIO, „El 'pesimismo integral' y otras inmoralidades de la civilización actual“, u: *Moralía, Revista de Ciencias Morales* 7 (1985), 131-165). Ta studija daje opširan i stvaran prikaz današnje moralne situacije u svijetu. Može poslužiti kao osnova daljnjem produbljivanju. U ovom odsjeku slijedimo njegove misli samo ukoliko nam služe kao tumačenje Papinih poruka mladima. Tako uz „roendgensku snimku“ raspoznajemo i „le cause ultime di questa situazione di conflitto, che rende la pace precaria ed instabile“: MP 1985, n. 1, str. 4.

biljnošću jedne iznenadila, druge prodrmla, a treće razočarala. U isto doba ratuje se u Vijetnamu (1965.-1970.), u Bijafri (1967.-1970.), u Svetoj zemlji između Židova i Arapa (1967.), pa čehoslovačko „proljeće“ (1968.). Nije potrebno zaboraviti ni one tisuće hipija koji su s rubova Europe kroz Jugoslaviju putovali u istočnu zemlju do Indije da bi tamo potražili surogat života ili svršetak.¹⁴ I znanost je obećavala nova dostignuća: biologija dominantu smrtnosti oko stote godine života, mušku plodnost do osamdesete, opće zaustavljanje odumiranja stanica u ljudskome organizmu, savršenu tehniku začeca djeteta u epruveti, presađivanje čak i mozga, a ne samo srca; ekonomija je obećavala napredak udruživanjem naroda i dotjerivanjem proizvodnih sredstava do savršenstva, pri čemu je Japan sa svojim industrijskim i postindustrijskim bumom postao opći ideal; sociologija među mnogim dostignućima, napose bilježi ostvarenje jednakosti muže i žene; kultura postade dobro masa, a ne samo malog broja stručnjaka; audio-vizualna sredstva, kompjuter i mnoga druga tehnička pomagala usavršavaju se do paroksizma. U isto vrijeme sve je više prometnih nesreća, bolesti među kojima prevladavaju rak i srčana oboljenja, alkoholizma, droge, hedonizma, permisivnosti i potrošnje, nasilja, napose terorizma organiziraniji svjetskih razmjera. Papa više puta govori „o mladima bez zaposlenja i bez nade u budućnost“¹⁵, jer su takvi izloženi svim opasnostima, napose „nasilju i drogi“.¹⁶ „Znam da mnogi od vas mladih nemaju zaposlenja i da u budućnost gledaju s velikom tjeskobom... Drugi od vas se školuju, a i u školi vlada nesigurnost. Katkad ste napastovani da sve napustite i da se ptiate: čemu sav taj napor? Koji smisao ima ljudski život? Kamo smo upravljani?“¹⁷ Ali što da kažemo kada u toj i takvoj situaciji, koja je „po sebi dramatična“, dođe do toga da „mladi ubijaju mlade“...?! Zavedeni lažnim ideologijama, „mladi se varaju misleći da mogu preobraziti to društvo samo zadajući smrt. Treba snažno i s uvjerenjem proglasiti da se svijet pravde, solidarnosti, mira ne izgrađuje na krvi i leševima žrtava.“¹⁸

Među onima koji su *uzdrмали savjest mladih* sedamdesetih godina svakako treba spomenuti Ericha Fromma i njegovu knjigu *Imati ili biti?* (1976.). Dva su naličja tehničkog napretka i čovjekove inteligencije: ekološki problem koji se svakim danom sve više povećava i opasnost od nuklearnog rata. Obje su opasnosti takva značaja da u krajnjoj liniji mogu uzrokovati svršetak naše civilizacije, a tko zna, ne isključuje se ni svršetak cjelokupnog života na planetu. Tri su uzroka opće dekadencije, kako ih vidi Fromm: osnovne ekonomske proturječnosti industrijalizacije, korjeniti hedonizam koji je kao uragan zahvatio napose mlade, i, treće, „egotizam“ — neki hibridni oblik sebeljublja i škrtosti. To je taj sindrom trajne opasnosti koja se neprestano ubrzava.¹⁹ Uz razne pisce, mislioce, proroke, one koje možemo nazvati „glas vapijućeg u pustinji“, svakako je na prvome mjestu papa Ivan Pavao II. Na jubileju mladih u Rimu (1984.) Papa je gotovo vikao: „Predragi mladi, ponovno vam ponavljam: ne dajte se zavesti 'kulturom smrti'. Izaberite život.“²⁰ Drugom pak zgomom: „Ne dajte se zavesti lažnim naukama i ideologijama.“²¹ Budući da se radi

¹⁴ M. RUBIO, nav. ci., 132 — 136.

¹⁵ GIOVANNI PAOLO II, *Ai giovani*, Reggio Calabria, 7. 10. 1984., u *La Traccia* (1984), str. 1098/IX, priopćeno u: PCL (Pontificium Consilium prò Laicis), // *Santo Padre parla ai giovani 1980-1985*, ed. spec. „I laici oggi“, Città del Vaticano 1985, br. 5, str. 11. Ovdje cit. (=SPPG, broj i str.).

¹⁶ SPPG, br. 5, str. 11.

¹⁷ Isto, br. 7, str. 12.

¹⁸ Isto, br. 8, str. 13.

¹⁹ M. RUBIO, nav. ci., str. 136 — 141.

²⁰ SPPG, br. 177, str. 126.

²¹ Isto, br. 181, str. 128.

O izvanrednom stanju cijelog čovječanstva, trebalo bi da mladi kršćani budu napose budni, svjesni, puni brige kako da prestrukturiraju društvo kojemu prijete katastrofa; prema Frommu, barem s dvostrukog razloga: ekološki problem i nuklearni rat. Svjetski pokret „pro life“ dodao bi treći bitni razlog, gledajući na početak života, tj. masovno ubijanje nerođenih: samo u SAD učini se godišnje milijun i pol abortusa. Nema sumnje da na čovječanstvu posljednjih desetljeća opažamo vrlo tamne mrlje s teškim moralnim zabludama.²² Sve to rađa *pesimizmom*, krizama, bezvoljnošću, indiferentizmom, osjećajem frustracije, popuštanjem prema fatalizmu i besmislu svega, kao neko novo nervozno i beznadno patološko stanje. Tako pesimizam ubija svaku volju za život, za borbu za ideale. Na toj pak točki nastaju iskvarenost i umiranje, prema onoj Kranjčevićевой: „Mrijeti ti ćeš kad u ideale svoje počneš sumnjati.“

Dakako, pesimizam svoje korijenje na filozofskome području vuče tamo od G. B. Vica, a na teološkom od M. Luthera, da bi ga produbio niz pisaca „romantičkog pesimizma“ i drugi pisci „spekulativnog pesimizma“. Tako stižemo i do *realističkog pesimizma*, koji je obuzet apokaliptičko-znanstveno-tehnološkom idejom svršetka.²³ Tu je i iskustvo Dachaua i Auschvitz, strahota drugoga svjetskog rata, antisemitizam, manje poznato iskustvo Istoka sa Sibirom i Staljinovim metodama, pa ono Mao Tse-tunga, iskustvo Hirošime, a danas i bezbrojne raketne baze i na Istoku i na Zapadu, s projektom tzv. svemirske obrane, tj. „scudo spaziale“ — zaštitnog oklopa u svemirskim prostorima za militarizaciju svemira. Sve to i još mnogo drugog u tom smjeru ulazi u analizu današnjeg društva i u svijest današnjega, napose mladog čovjeka koji raste opterećen užasima prošlosti, koji već u svojim nježnim godinama osjeća Damoklov mač nad glavom, a koji se može „otkopčati“ u trenutku „X“. To su „znakovni našega vremena“, ključ čitanja ovoga povijesnog trenutka. Koliko je u pozadini svega toga ekonomsko-političko koristoljublje, utrka za prevlast među blokovima i slično, nije više nepoznato. No taj i takav pesimizam, koji pomalo postaje „integralan“, tj. *potpun*, koji ruši poredak između osobe i ostale realnosti jer ne dopušta da se realnost vidi prema istini, i ne tiče se samo spekulativnog i epistemološkog reda, nego zahvaća sve razine ljudske osobe, lišava nade i unosi totalno beznađe; taj i takav pesimizam *fatalan je i duboko nemo-ralan*. On je antievangelje, vijest o besmislu: zla vijest o uništenju.²⁴

Zadnji je korak te pesimističke krivulje u tome što je to beznađe postalo *pseudoreligija* koja ne oslobađa nego zarobljuje, ne humanizira nego raščovječuje, ne

²² Usp. W. BUHLMANN, *La terza Chiesa alle porte, Un'analisi del presente e del futuro ecclesiali*, Paoline, Alba 1976., str. 111. Tu, među ostalim, čitamo: „Ovom zemljom titanskih ostvarenja, koja međutim, ne uspijeva riješiti sve svoje probleme, počeo se širiti osjećaj paralize i umora, dok drugdje buči želja za revoltom i revolucijom. Uostalom, ako se Otkupitelj rodio prije 2000 godina kada je pod carom Augustom čitavim svijetom vladao mir (usp. *Martirologij* Božićnog bdjenja), trebalo bi da danas dođe na svijet koji se nalazi u neredu i u napuštenosti i kojemu je upravo stoga još potrebniji.“

²³

Usp. M. RUBIO, nav. čl., u kojem govori o „El pesimismo como talante existencial y horizonte de lectura en nuestra epoca“, pa reda 20 pisaca zastupnika romantičkog pesimizma od F. Holderlina do A. Camusa) i 14 filozofa s istom orijentacijom (od G. F. Hegela do Th. AdOrna), str. 142-147.

Jasno je da je takav pesimizam duboko protukršćanski, protuljudski i nečudoredan: „Jedan kršćanin ni u svojoj misli, ni u svojem srcu, ni u jednom dijelu svojega bića ne smije ispovijedati integralni pesimizam. Štoviše, kao kršćanin treba da se osjeti potaknut da oslobodi čovjeka od tog pesimizma; mnoga su očitovanja moralne shizofrenije koja u našoj civilizaciji proširuje ropstvo te pokvarenosti“; ondje, str. 155.

osposobljuje za budućnost nego čovjeka okreće prema sebi i svojem ubilačkom produktu. Štoviše, ta „religija pesimizma“ ima svoj kult s bogovima, novim ceremonijama, dakako, ne u semantičkom, nego analognom smislu. No taj se kult postavlja apsolutistički, čovjeka odvraća od dužnosti i odgovornosti, pomalo paralizira sve njegove energije i ruši svu njegovu osobnost. To je nečudoredno! Hramovi te religije niču na ruševinama morala, napuštanja borbe za plemenito i lijepo humano, na katastrofama, neprijateljstvima, terorizmu, prijetnjama, ekonomsko-političkim napetostima. Radi se zaista o dubokoj krizi vrijednosti.²⁵ Tim se putem stiže do „utrnuća vlastitog ja“, dolazi se do potpune pasivnosti boljega čovjeka u mladima, do duševne i duhovne smrti u smislu „geistig“ i „geistlich“, da mladog čovjeka emotivno luđački razdraži na mnogostruku i razumom više nekontroliranu zlu aktivnost. Na žalost, nepobitna je činjenica: *mladi su žrtve prošlosti*. A ipak su mladi i samo oni *odgovorni za budućnost*. „Sadašnje teškoće doista su 'test' — rekao je Papa i nastavio: „One su izazov svima... Pa dok se spremamo da uđemo u novo stoljeće, treba da budemo svjesni činjenice da je budućnost mira, dakle, budućnost čovječanstva na poseban način povjerena morlanim opredjeljenjima nove generacije muževa i žena koji su pozvani da to izvedu. Još vrlo malo godina i današnji će mladi nostiti odgovornost za život obitelji, naroda, za dobro svih i za mir. (...) Oni žele donijeti svoj prinos ozdravljenju ranjeoga i oslabljenog društva. Oni žele dati nova rješenja starijim problemima. Oni žele izgraditi novu civilizaciju utemeljenu na bratskoj solidarnosti.“²⁶ Dakle, daleko od toga da se zaustavimo na analizi pesimizma kao strašnoj baštini današnjih mladih, naprotiv, nastavlja Papa — koji uvijek, i u bezizlaznim situacijama, ima optimističku riječ: „Konkretno promicanje mira traži od nas da se ne ograničimo na oplakivanje negativnih učinaka suvremene situacije kriza, konfliktata i nepravde; ono što se od nas zapravo traži jest da uništimo korijenje koje uzrokuje te učinke.“²⁷

Sve u svemu, od optimizma i njegove revizije krivulja se spušta prema pesizmu, čak integralnom, sve do vrste pseudoreligije. Hoće li netko to stanje nazvati „grihom svijeta“, subjektivno „premoralnom situacijom“ ili kako drukčije, nije bitno za taj vidik naše rasprave. No važno je istaknuti daje to i takvo stanje — ukoliko ga vrednujemo pod etičkim aspektom — *imoralno*, tj. nečudoredno, nepošteno, iskvareno, razvratno. To je u biti značenje pridjeva „imoralan“. Ako se, dakle, naša konkretna situacija u koju ulazi mladi naraštaj stručno označi kao „imoralna“, znači da je „nečudoredna“ zato što pomračuje osnovne etičke vrijednosti i navodi na bezvoljnost koja rađa mnogostrukim zlima. Što se mogu počinuti u fatalnosti; ona je „nepoštena“ prema mladima jer su u nju nezasluženo uvučeni a da prije toga nisu imali mogućnost izbora. U tom je smislu ona nepravedna prema njima. Ona je, dalje, „iskvarena“ jer je životni smisao okrenut u nesmisao ništavila i uništenja, mladi ne vide sigurnu budućnost, štoviše, prijeti im apsurd. Napokon, taje situacija „razvratna“ jer zavodi u nasilje, drogu, terorizam, seksualno izživljavanje, nespremnost da se mlad čovjek zauzima za dobro zajednice, jer je to dobro potamnjeno. U toj i takvoj situaciji rađaju se i rastu mladi.

A što oni kažu? Mnogi od njih nisu dovoljno svjesni tereta koji im je nametnut da ga nose. Drugi ga tek intuitivno naslućuju i apatično prihvataju — kao nešto od

M. RUBIO, nav. cl., str. 155-159; usp. P. POUPARD, *La morale chrétienne demain*, Desclée, Paris-Rome-Tournai 1985, napose: „Une enquête internationale“, 21-128.

²⁶ MP 1985, n. 2, p. 6.

²⁷ Isto, n. 1, p. 4.

čega se ne može pobjeći. Malo odabranih mladih — koje redovito nadahnjuju viši ideali transcendentnog svijeta i čiste vjere ili osobno proživljene religioznosti — sve je svjesniji svojega egzistencijalnog položaja u današnjemu svijetu i ozbiljno se intelektualno i etički sprema da se suoči s najtežim dužnostima sutrašnjice. Ima i takvih koji su, zavedeni lažnim ideologijama i negativnim mentalitetom, pošli pogrešnim, utopističkim i objektivno nemoralnim putem (gledano općenito) u želji da pobjegnu od ozbiljnih dužnosti i odgovornosti, u apatičnoj rezignaciji nad svime, ili u utopističkoj nadi da bi se tako mogao riješiti problem svijeta. O toj vrsti govorimo u idućem odsjeku, ali samo pod jednim vidikom — pod vidikom seksualne revolucije", kako su je nazvali. U svakom slučaju, od mladih se traži da budu spremni da se s punom ozbiljnošću susretnu s najtežim problemima današnjice, pa da se osposobe da preuzmu, ni više ni manje, nego punu *odgovornost za budućnost svijeta*. Kakva se zrelost pri tome traži od učitelja i odgajatelja mladih, počevši od onih iz osnovne škole pa sve do kraja sveučilišnog studija, uključujući sve kompliciranije specijalizacije; kakva psihološko-pedagoška mudrost, takt, humanost spojeni s dubokim znanjem i iskustvom kod svih koji su na bilo koji način odgovorni za razvoj i sazrijevanje mladog naraštaja! Nije moguće da se mladi sami pripreme bez pomoći sadašnje generacije voditelja. „Natura non facit saltus” — vrijedi i ovdje. Ako sadašnja generacija učitelja, odgajatelja, općenito odgovornih zataji u sučeljenju s problemima mladih, ne može se očekivati nikakvo čudo, tj. da će se mladi, neovisno o prijašnjoj generaciji, moći pripremiti za najodgovornije dužnosti koje su pred njima. No to na sadašnju generaciju odgajatelja i učitelja stavlja nemale zahtjeve trajnog i temeljitog studija, brižnog skupljanja iskustava, pojedinačnog i zajedničkog razmišljanja — sve do najznanstvenijih skupova, odricanja od mnogo toga subjektivnog i osobnog kako bi se što više pomoglo mladima koji to očekuju. Nije točno da mladi ne prihvaćaju savjete pa i vodstva. Ne primaju loše savjete i loše vodstvo. Oni su gladni zdrave nauke i stručnog vodstva.

Etički vidik seksualne revolucije mladih

Govorimo samo s *etičkog vidika uz primjenu na pedagoški*. Nije moguće da ulazimo u mnoštvo detalja pa se radije zaustavljamo na bitnoj, etičkoj dimenziji toga fenomena koji se naziva „seksualna revolucija”. Kaže se „seksualna” — ukoliko je donosi čovjekova osjetnost i afektivnost, dakle, njegovo tijelo i tjelesnost, napose pod vidikom mnogostruke uporabe genitalnosti, često nižih pa i najnižih oblika seksualnoga života. Radi pojednostavljenja problema ovdje „erotičko” i „seksualno”, tj. „genitalno” ne distingviramo, nego ih upotrebljavamo gotovo kao sinonimne pojmove u rečenom smislu. Naravno, taj i takav fenomen danas nije ograničen na malobrojne pojedince ni samo na osamljene male skupine; on je proširen u cjelokupnom današnjemu društvu, napose u „prvom svijetu” (Europa, Amerika, Kanada), čak dotle da u nekim zemljama ulazi u zakonodavstvo pod različitim vidicima (npr. „brak” između dvojice homoseksualaca). Taj se fenomen u svojim mnogostrukim javnim očitovanjima oslanja na potrošaštvo i permissivnost današnjeg društva. S tog vidika važni su socio-psihološki aspekti tog fenomena. Važno je da seksualna revolucija ima svoju jeku i u srenjoj, pa čak i u starijoj generaciji, pri čemu ulogu igraju mnogi razlozi također ekonomsko-političkog karaktera. Dakako, ta „evolucija” nema u prvome redu posla s „krvavom revolucijom”, premda se katkad pojavljuju i ti vidici, ponajviše u vezi s perverzijama. Ipak se uvriježio izraz „revolucija” jer se radi o oblicima ponašanja na području spolnog života, koje u javnosti želi biti

oprečno ponašanju prijašnjih naraštaja, tj. ne samo da se seksualne manifestacije više ne žele kriti kao neki „tabu“ nego se nerijetko žele istaknuti sve do ekshibicionizma, tražeći svoja „prava“ u javnome životu. Napokon, kažemo „mladih“, tj. u prvo me redu njih. Mladima smatramo sve osobe od pojavljivanja puberteta do zrele mladenačke dobi, tj. od predadolescencije, preko adolescencije do dobi koja se naziva „anni iuventutis maturae“.²⁸

Kako se „seksualna revolucija“ uklapa u ovu našu raspravu? Smatram, ne samo izvanjski nego *iznutra*, ne samo akcidentalno ili „ex convenientia“ — jer je zgodno da se o tome ovdje nešto kaže, nego se uklapa *bitno*. Sjedne strane, taj je fenomen sazrijevao posljednjih desetljeća čvrsto vezan s pojavom pesimizma. I budući da je pesimizam postajao sve fatalniji, ovaj je fenomen bivao sve javniji, dok napokon nije izašao na ceste, ušao u sve kino-dvorane, u sve radijske i TV-studije i obojio najveći dio emisija, zauzeo prva mjesta u novinama, časopisima, napose u ilustriranim. S druge pak strane, seksualna je revolucija sugerirana i nastala utopijski i njezin je finalitet utopijski. Nastala je općim opuštanjem nakon drugoga svjetskog rata u obliku redemptivne uloge seksa: *erotizacijom ljudskih odnosa treba ozdraviti to i takvo društvo*. Eros i seks imaju zadatak da raskinu tajanstvenu vezu između mahnite proizvodnje industrijskog i napose ovoga postindustrijskog čovjeka, s jedne strane, pa destrukcije tog čovjeka — ne samo prijetnjom nuklearnog rata nego ekološkim problemom, ekonomskom i političkom nejednakošću i nepravdama nasilja i terorizma, s druge strane. Tako je seksualna revolucija programirani „spas čovječanstva“. To bi imalo biti mirno i pomirbeno rješenje, pošto su erotizacijom poboljšani ljudski odnosi i stvorena pogodna klima za suživot slobodan od pritiska političke vlasti i neovisan o pomahnitajloj proizvodnji.

Dva su imena osobito vezana uz taj fenomen u svojem javnom očitovanju. Jedno je W. Reich, austrijski biolog i psihoanalitičar, koji je radio u Beču, pa u Njemačkoj, Danskoj, Norveškoj i u Sjedinjenim Državama, progonjen zbog svojih ideja i eksperimenata s mladima. Njegov je pogled upravljen prema individualnoj seksualnosti. Glasovito je njegovo „etičko“ načelo tzv. „samoupravljanja“ na seksualnom području. On seksualno gleda s individualnog stajališta kao redemptivno u čovjeku, bavi se mnogim pojedincima, ali želi utjecati na mase mladih. Svoje glavno djelo naslovljuje upravo istim imenom *Seksualna revolucija*.²⁹ On vrlo uporno od tridesetih do pedesetih godina našega stoljeća stavlja u raspravu sva prijašnja moralna načela, traži reviziju svih vrijednosti seksualnog života i predlaže svoju novu aksiologiju:

Od preobilne literature o seksualnoj revoluciji isplati se pogledati najnovije radove kao: G. FOUREZ, „La rivoluzione sessuale in prospettiva“. *Concilium* (3/1984), 19-31; J. GAGNON, „Note per comprendere la trasformazione del comportamento sessuale“, *Concilium*, nav. br., 32-48; C. CHILMAN, *Adolescent Sexuality in a Changing Society*, DHEW Pubi. NIH, Washington 1979; ID., *Adolescent Pregnancy and Childrearing*, DHEW Pubi. NIH, Washington 1980; S. ACQUAVIVA, „Costume sessuale e cambiamento sociale in una società in transizione: il caso italiano“, *Concilium*, nav. br. 49-60; C. LANZETTI—L. MAURI (edd.), *Famiglia e religione*, Milano 1983; S. HANKS, „Rivoluzione sessuale e violenza contro le donne: il confine tra liberazione e sfruttamento“, *Concilium*, nav. br. 82-98; A. HORTELANO, „Rivoluzione sessuale e famiglia“, ondje, 99-107; L. WOLFE, *Women and Sex in the 80s. The Cosmo Report*, Bantam Books, Toronto-New York-London-Sydney 1982: to the 106.000 women who contributed the experiences on which this book is based.; J. LAZURE, „Giovani, sessualità e contestazione politica“, *Concilium*, nav. br. 125-134.

²⁸ W. REICH, *La rivoluzione sessuale*, ed. Feltrinelli SpA, Milano 1977 (tit. orig. *The Sexual Revolution* 1945, 1962, a u njem. *Die Sexualität im Kulturkampf* 1936).

živjeti genitalnim životom od dječastva dalje, onako kako to nameću impulsi libida. U tom smislu on zagovara „naravnu ljubav“ mladih, bori se za „genitalna prava dječaka i mladeži“ protiv svih pritisaka, bez obzira na to dolaze li oni od strane „crkava, socijalista, komunista, psihologa, liječnika, psihoanalitičara“.³⁰ Velik je uspjeh imao od završetka rata (1945.) dalje. Nije potrebno ulaziti u Reichove misli pojedinačno, jer je očito da je njegov pojam čovjeka pogrešan, smisao seksualnosti prelazi u zadovoljavanje bez odgovornosti, a princip „samoupravljanja“ na seksualnom području nije razuman. U tom smislu kaže H. Ringeling, profesor evangeličke etike iz Berna, jedan od redaktora novog priručnika ekumenske etike *Handbuch der christlichen Ethik*: „Nije prihvatljiva teza da upravljanje biološkim instinktom ne treba imati nikakvo moralno pravilo. Tu u pozadini stoji naturalističko poimanje automatskog upravljanja seksualnim potrebama, što nije ništa novo. Ta teza opravdava 'slobodni hedonizam' kojemu je orgazam jedino mjerilo.“³¹

Drugo ime vezano uz seksualnu revoluciju u smislu „duhovnog očinstva“ svakako je H. Marcuse, jedan od zastupnika tzv. Frankfurtske škole, koji gradi na freudovskim premisama spojenim s marksističkom naukom, premda ni S. Freud ni K. Marx nisu pošli istim putem što se tiče primjene erotskog ili seksualnog. On seksualnost želi usmjeriti društveno. Marcuse s Freudom vidi da civilizacija i sreća ne idu zajedno: nespjivi su zbog jednostavnog razloga što je napredak utemeljen na potiskivanju instikta. Napredak živi od odreknuća sreće, od odreknuća pokoravanja erosu. Polazeći iz te Freudove piste, krećući se u bitnome u marksističkoj viziji svijeta i društva, Marcuse ide dalje: s pomoću sveopće erotizacije nastoji sugerirati: i novo društvo koje više neće biti represivno. U tom društvu, namjesto neiskrene sreće konsumizma, doći će sreća iznova pronađenog erosa. Zbog toga on se također bori za „moral požude“ upravo s namjerom da erotizira sve ljudske odnose koji još nemaju taj libidinozni karakter, pa da tako biološku seksualnu napetost i biološka seksualna očitovanja preokrene i preobrazi u slobodno biranu sreću. Smisao je seksualnosti da ljudi ponovno budu sretni. A da bi ta sreća bila „višega“ tipa, ne tek gruboga genitalnog izivljavanja (kao u Reicha), Marcuse se od libidinoznog principa nastoji uzdići do sfere duševnog, tj. biološki impuls treba da postane impulsom kulture i slobodnog stvaranja.³² U tome bi bila dijalektika Marcuseova načela „libidinoznog morala“. Na žalost, iskustvo se protivi toj dijalektici. „Princip libida“ ili točnije, seksualnog „zadovoljenja“ - uzeto u širokoj ljestvici mogućnosti — ne poboljšava ljudske odnose; još prije, gledano na osobnom planu, ne oslobađa počinitelja niti ga pročišćuje za uzvišenije veze prema ljudima i uzvišenije napore u individualnom životu, ne dovodi ga do oduhovljenja. nego, naprotiv, dijeli čovjeka na „tijelo“ i „duh“, birajući tijelo i tjelesnost, i odbacujući duh. Time tijelo preuzima premoć nad duhom, dakako, ne računa se s istočnim grijehom ni s greš-

Isto, str. 5.

³¹ H. RINGELING, „Sexuelle Beziehungen Unverheirateter“, u: AA. VV., *Handbuch der christlichen Ethik*, Bd. 2, Vri. Herder-Gütersloher Vri. G. Mohn, Freiburg-Basel-Wien 1978, 168.

³² Usp. o tom predmetu dvije glavne knjige ovog autora: H. MARCUSE, *Uomo di una dimensione*, Torino 1967 i *Eros e civiltà*, Torino 1968., str. 240. (Tit. orig. *Eros and Civilisation. A Philosophical Inquiry into Freud* 1955, 1966.)

³³ Usp. H. MARCUSE, *Eros e civiltà*, str. 227; usp. A. VALSECCHI, *Nuove vie dell'etica sessuale. Discorso ai cristiani*, Queriniana, Brescia 1972, 65 - gdje autor odviše optimistički govori o tome kako je Marcuse pohvatao novi kvasac naše kulture da bi društveno proširio smisao seksualnosti.

nom sklonošću u čovjeku. Iskustvo pokazuje da u toj Marcuseovoj teoriji senzualizam — koji je slobodno prihvaćen kao spasavajuće načelo — dovodi čovjeka do gubitka smisla za uzvišenije vrijednosti. Ljudske vrline kao velikodušnost, smisao za pomoć drugima sve do žrtvovanja za pojedinca ili zajednicu, za radnu disciplinu, normalnu odgovornost itd. nestaju u onih koji su protagonisti ili žrtve seksualne revolucije. Time ne dajemo još završni sud o etičkom vidiku tog fenomena. Svakako, Marcuse je u novom obliku predložio Freudovu teoriju „Jibida“ i primijenio je na „oslobađanje individua“ od pritiska društva i na „ozdravljenje“ toga društva, što Freud ipak nije učinio. No u svojoj ideologizaciji Marcuse je u suprotnosti s raznim zastupnicima Frankfurtske škole, napose s nekim neofreudovcima koje optužuje da su „napustili neka najodsudnija otkrića psihoanalitičke teorije“, kao E. Fromm, K. Horne, H. Strack Sullivan i drugi.³⁴

No ovaj prikaz ne bi bio adekvatan, a u nekome smislu ni ispravan, ako fenomen seksualne revolucije ne bismo smjestili u širi kontekst evropskog *iluminizma*, kojega je seksualna revolucija samo dio. „Illuminizam“ danas, kao i nekoć, označuje proces subjektiviranja, tj. redukcije svih društvenih uredaba, možda i svih kategorijalnih uopće, na subjektivan razum, odnosno na subjektivno mišljenje. U tome, na žalost, predvodi spomenuta Frankfurtska škola (Horkheimer, Habermas i dr.) u čvrstoj opoziciji prema neoskolasticima pa neotomistima, koji su, navodno, u stanovitoy „naivnosti“ još namjeravali spasiti ono što se spasiti ne može, tj. „ontološki red“, „objektivno“, „objektivni razum“, „objektivnu etiku“. No iluminizam se može okrenuti i protiv sama sebe. I okrenuo se. Samo neki primjeri: „buržuski iluminizam“ rodio je giljotinu, pozitivizam i fašizam razaranja drugoga svjetskog rata, antisemitizam, itd. „Marksistički iluminizam“ izrazio se u staljinizmu i maoizmu. „Freudovski iluminizam“ otišao je daleko od samog Freuda u doktrine i ideologije, kao one Pavlova, Skinera, Reicha — kojeg smo spomenuli, sve do Marcusea i njegovih učenika. „Seksualni iluminizam“ izrazio se u svim oblicima seksualne revolucije kao potpuna seksualna emancipacija.³⁵ Ali ona danas „tuče“ samu sebe.

Nije potrebno mnogo ulaziti u činjeničnost toga fenomena. Posve radi pregleda, ne ulazeći u tumačenja ili pojedinosti s vrlo impresivnim značajkama, opišimo — prema nekoj dosta nepotpunoj i ovdje „ad hoc“ stvorenoj radnoj distinkciji („tijelo“, „tijelo — duh“, „unutrašnjost subjekta“, „izvanjski vidik istog subjekta“, „javni život“) — bitna očitovanja koja u sebi kriju i određene tendencije.

Gledamo li s *tjelesnog vidika*, tada se treba sjetiti daje među predadolescentima sve više preranih seksualnih odnosa, a među adolescentima i starijima tzv. predbračnih odnosa, uza sve veći broj onih „prigodnih“. Zatim treba spomenuti masturbaciju, homoseksualnost i lezbijstvo pa različite perverzije, sve do patoloških pojava. Nije potrebno isticati: homoseksualnost ne samo da raste nego u posljednjih petnaestak godina, otkako je dobila „pravo javnosti“, postaje sve agresivnija i tiranjskija za okolinu.

Gledamo li fenomen s *tjelesno-duševnog vidika*, među najizrazitije oblike valja danas ubrojiti zajednički život prije braka koji postaje općenitom pojavom među mladima svih ideologija, konfesija kao i među indiferentnima, narkomanima, alkoholičarima. Slijede najrazličitiji izražaji među zaljubljenicima ili partnerima, od ko-

³⁴ A. HORTELANO, nav. ci., 101 (sp. bilj. 28.).

³⁵ R. SIEBERT, „La scuola di Francoforte: illuminismo e sessualità“, *Concilium* (3/1984), 61-81, ovdje 61-75.

jih su „flert“ pa „petting“ već odavno izgubili na privlačnosti jer su to danas konzervativne forme.

Uzmemo li donekle *unutrašnji vidik* moralnog subjekta, tada bez sumnje dolazi u obzir tzv. buržujska umjetnost u svim rasponima, napose ona filmska, u kojoj osjetna „ljubav“ ima dominantnu ulogu. Zbog psihološkog momenta identifikacije sa slikom, ta umjetnost ulazi u osjećaj i u srce. Ako s toga, univerzalnog plana siđemo na pojedinačni i grupni, tada treba govoriti o povećanoj seksualnoj sklonosti, koja je nerijetko plaćena tzv. buržujskom frigidnošću sve do seksualne frigidnosti, o čemu kao o posebnom problemu može govoriti i današnja medicina. Sve se više čuje o rastućoj „muškoj nesposobnosti“ (impotenciji) uzrokovanoj činjenicom iscrpljenosti prije braka. A iscrpljenost je nastupila kao posljedica bordela, kohabitacije ili navezanosti na druge oblike seksualnog zadovoljavanja. Tu je i oslobođanje od dužnosti braka, napose onog institucionalnog, oslobođanje od trajnijih odgovornosti uopće, čime društvo sve više slabi i u opasnosti je da nazaduje, da stigne do kaosa. Rode li se iz tih i takvih oblika seksualnog života mladih djeca, redovito neće dobiti odgoj, osim iz treće ruke ili s ulice. Nije potrebno govoriti o zaista zabrinjavajućoj pojavi *abortusa*, koji poprima goleme razmjere, do 50 ili 60 milijuna na godinu.³⁶

Ako bismo fenomen seksualne revolucije promatrali donekle s *izvanjske strane*, osim već mnogih spomenutih, izvanjskih oblika, treba svakako kazati da moda osobito izražava taj seksualni iluminizam.³⁷ S toga gledišta dobro se vidi „produktivnost“ seksualnog od strane sredstava javnog priopćavanja, tolerancije i permisivnosti, što su značajke javnog života. Ne treba napose isticati da je seks čvrsto i mnogostruko vezan i s ekonomskim i političkim životom današnjice. Povezan je s ekonomskim uvjetima moćnih i vladajućih klasa, konerdjalizmom, politikom zakonodavstva i unutrašnjeg upravljanja državama: politika se dijelom održava zaštitom javnog izražavanja seksusa, osigurava svoj položaj, ostaje u miru jer građanstvu daje privid „smirenosti“. No seks je povezan i s bijedom nemoćnih, gladnih, bezprizornih, izbačenih iz društva.

Budući da nas ovdje zanima etički aspekt seksualne revolucije u profilu, on se najbolje očitava s dijagrama njezinih rezultata. Smijemo li govoriti o „pozitivnim“ i „indiferentnim“ rezultatima ili samo o *negativnima*? Počnimo s ovim zadnjima. Čovjekov *libido* seksualna revolucija nije uspjela sublimirati niti uzdići; naprotiv, ona ga je još više prizemljila i obezvrijedila: seks je postao sam sebi svrhom. Ali po-

Usp. D. MIETH, „Il significato dell'esperienza dell'uomo. Perorazione per una teoria del modello etico“, *Concilium*, (10/1976), 34-62, ovdje osobito: „Esempio di costituzione di un modello etico“, 56-59; X. THÉVENOT, „Situations sexuelles spécifiques“, u: AA. VV., *Initiation a la pratique de la théologie*. Tome IV: *Éthique*, Cerf, Paris 1983, 441-485; ID., „Nuovi sviluppi in morale sessuale“, *Concilium* (3/1984), 148 — 159; N. GALLI, *Educazione dei giovani alla famiglia*, ed. Vita e Pensiero, Milano 1981; ID., „La coabitazione giovanile il crescente fenomeno delle convivenze“, *Vita e Pensiero* (11/1979), 43-52; P. C. BELTRAO, „Uomo e donna nella famiglia di domani“, u: AA. VV., *Donna-uomo-persone*, ed. Abete, Roma 1978, 89-120.

³⁷ Usp. W. BENJAMIN, *Das Passagen Werk*, itd., 997, 1000, 1054-1055, cit. R. SIEBERT, nav. ci., 75, koji, među ostalim, kaže: „Benjaminu moda nikada nije bila drugo negoli ženina provokacija na smrt. Čak i žena koja boluje od raka u završnoj fazi još će se obući 'provokacijski'. U prošlosti je ženina provokacija na smrt uvijek završavala pobjedom smrti. Moda je parodija leša. Moda je dijalog s tijelom, čak i s njegovim raspadanjem. Još jedanput više moda posljednjega vala iluminizma i seksualne emancipacije jest provokacija na smrt: nostalgija za uskrsnućem tijelom“ (ondje, 76).

kazao se praznim, unosi nesigurnost i strah, tjeskobu i smrt: protivni učinci onima koji su se očekivali. Libido u punoj emancipaciji nije donio željeno osobno oslobođenje i osiguranje svijetu. Zabilježen je *porast preranih i predbračnih spolnih odnosa*, pa se za to navode još dva zasebna razloga: — mladi su uronjeni u atmosferu, mentalitet, opće mišljenje i kulturu seksualnog, koje trajno podržavaju i raspiruju mass-media svih kategorija; što se pak tiče starijih, oni nakon tjelesnog i psihičkog sazrijevanja još ne vide mogućnost zaposlenja, osnivanja obitelji, ne vide osiguranu budućnost. Sve je više i *izvanbračnih odnosa*, a sve se to razvilo do nove vrste poligamije jer je bračni partner istodobno „zauzet“ na vriše strana. U tom smislu govori se i o „kompenzaciji“, o „odmoru“ od bračnog druga, o „otvorenom braku“, čak o novim oblicima „suživota“ među partnerima koji više neće biti „osjetljivi“ ako jedan od njih ili oboje žive u trokutu ili višekutnom prostoru. Nevjerojatno se, i u nekoć katoličkim zemljama, povećao broj *rastava braka*. Odgovornost za očinstvo i majčinstvo prebacuje se na neomaltuzijanski i demografski problem s tzv. eksplozijom pučanstva, premda se proricanja sociologa otprije 20 godina nisu ispunila što se tiče godine 1985., ali se čini da će još porazniji rezultati tih proricanja biti za godinu 2000. *Djeca* se ne žele, broj rođenja se smanjio; ona služe kao zabava roditeljima, utoliko se i prihvaćaju. *Abortus* smo već spomenuli. *Homoseksualnost* se na ljestvici penje gotovo okomitom linijom. Ona traži sve više javnih „prava“, želi se u svemu izjednačiti s heteroseksualnošću. Broj *silovanja*, iako su u kontradikciji s iluminizmom seksualne revolucije, jer se radi o agresiji, a ne o oslobođenju, jednako raste, i nerijetko su spojena s nasiljem. *Incest* je sve češći, iako je i on u potpunoj suprotnosti s iluminizmom seksualnog, dapače, u zapadnoj kulturi sve se češće događa između oca i kćerke. Nije potrebno govoriti o mnogim *perverzijama* pa o *pornografiji* koja jedina želi odgajati na tom području, koja ne dopušta ni zdrave psihologije ni zdrave pedagogije, a na sva usta više protiv bilo kakvog normativa koji bi „stavljao granice“. Ona ljudsko tijelo i njegove manifestacije, čovjekove relacije s drugima ukoliko su seksualne ili društvene, trajno prikazuje u degradiranom obliku, potiče na izvivljanje i tjelesna *nasilja*. Negdje u tim okvirima kreće se grafikon ili dijagram negativnih vidika pobjede autonomnog i emancipiranog „ja“ na seksualnom području.³⁸

Treba nešto reći i o tzv. *pozitivnim* rezultatima. No pripazimo na izraz da ne bi došlo do kratkog spoja. Ovdje „pozitivno“ ima svoju stanovitu boju koja nije crna, ali ne mora biti ni sasvim svijetla, ima svoju gradaciju, posebne nijanse i zasebnu kvalifikaciju, pa se može reći: „jest nešto pozitivno“ ili „jedva što“ ili „u usporedbi s negativnim učincima na možemo ih nazvati drukčije“ itd. Ali se ne želi reći da su

S. HANKS, nav. čl., 82-98; J. COLEMAN, „La rivoluzione omosessuale e l'ermeneutica“, *Concilium* (3/1984), 108-124. Radi se o jednoj ranjivoj generaciji. „Te situacije umora u tolikim mladima izazivaju nas na dramatičan način, traže izvanredan napor inteligencije da bismo shvatili kako su mogli dospjeti do te točke. Neki promatrači upozoravaju da su mladi najranjivije žrtve društva shvaćenog kao neljudski sistem, kao „mega-stroj“. Drugi, ostim toga, kažu da se mladi ponašaju 'kao da je nuklearna katastrofa već došla'. To je misao poznatog sociologa Lewisa Mumforda, koji je opisao kako mladi vegetiraju među ruševinama našega društva, bez stalnog skloništa, ne brinući se što će jesti sutra, bez drugih običaja i pravila osim onih improviziranih svakog dana, bez knjiga i diploma, bez profesionalnih aspiracija, odbacuju sve spoznaje prošlosti, izuzevši one koje ih podučavaju njihovo iskustvo i iskustvo njihovih drugova. Skupljaju se, diraju se, i samo na taj način nalaze neki minimum sigurnosti“ (G. HOLTON, *The Scientific Imagination: Case Studies*, New York, Cambridge Univ. Press, 1978, ch. 8: „Lewis Mumford on Science, Technology and Life“, 255-267, usp. 259), ovdje cit. H. CARRIER, „Quale educazione per le società in crisi?“, *L'Oss. Rom.* (14. III. 1985) documenti: str. III.

„u sebi pozitivni“ zato što su tobože izravno uzrokovani fenomenom seksualne revolucije. Oni su uzrokovani više „usput“ iz te revolucije, nekako „per accidens“, a zapravo su prouzročeni „iz nečega drugoga“. Radi se, prema tome, o „rezultatima“, ukoliko nisu ni „negativni“, a ni „indiferentni“, ali nisu izravan učinak proizveden seksualnom revolucijom. Trebalo bi zapravo pomno analizirati, ne samo filozofski nego, u prvome redu, psihološki, čitavu seriju učinaka proizvedenih seksualnom revolucijom u psihi mladoga čovjeka, sve do one točke koja se naziva „razočaranje“. To razočaranje može biti posve negativno i potpuno zatvoreno u sebe, a može biti i donekle „otvoreno“ prema svjetlu, nadi, prema milosti, dakle, prema transcendentnim vrijednostima. Ako se radi o takvu razočaranju, ono može postati prostor za nove uspone, za traženje boljih putova, za okret prema pravim vrijednostima. Samo u tim dimenzijama možemo govoriti o „pozitivnim“ vidicima seksualne revolucije.

Upravo idući tim smjerom, u onih koji su se razočarali seksualnom revolucijom opažamo težnju prema *novom puritanizmu*, pa se čita kako bivši hipiji danas vrlo strogo odgajaju svoju djecu. Dakako, svaki je puritanizam mač s dva kraja, pa ako se zaista radi o puritanizmu, tada se može dogoditi pretjerivanje u protivnom smjeru; Spominje se i *prijateljstvo među obiteljima* kao neka „difuzna seksualnost“, daleko od genitalnosti i bilo kakvih izživljavanja. Drugi se boje da je i to vrsta sublimacije koja može donijeti nove probleme. Ima i onih koji, razočarani seksualnim, žele ponovno više *biti* negoli *imati* i žele stići do stanovite *demokratizacije prijateljstva*, tj. do otvorenosti prema drugima u građanskom i prijateljskom pozitivnom smislu, pri čemu se drugi ne uzimaju više kao sredstvo egoizma, nego se stvaraju prijateljske skupine, organiziraju sastanci, pa i molitveni, gdje se vraća religioznim i etičkim vrijednostima. Posebno se spominje i jedan materijalan učinak, tj. da se smanjio postotak *prostitucije*. Izgleda također da su homoseksualci svojim ponašanjem već „razbili glavu“ *odgajateljskim ustanovama*, napose crkvenima. Ima ih, naime, koji su počeli razmišljati kako započeti apostolat s homoseksualcima, kojim specijalistima i superspecijalistima u psihologiji i pedagogiji da bude povjeren taj pastoralni rad, osobito kada se radi o tzv. ireverzibilnim tipovima koji čak i optužuju Katoličku crkvu da se još nije pomaknula u tom smislu, a daje kroz povijest umjela naći i putove i načine kako da pomogne svim mogućima u potrebi, sve od palih djevojaka i prostitutki, a danas preodgaja i narkomane.³⁹

Među tzv. *indiferentne* rezultate seksualne revolucije ubrajaju se tri fenomena. Napominjem, ovdje indiferentno nije shvaćeno „indiferentno etički“, nego indiferentno s obzirom na seksualnu revoluciju. Ti se, naime, fenomeni „ponašaju“ jednako *kao i prije* te revolucije. Na prvome mjestu spomenimo *roditelje* ukoliko su oni prvi odgajatelji svoje djece i na polju seksualnosti. Trebalo bi da oni djecu uvedu u život, bez kompleksa i tabua, da ih odgoje u zrele osobe spremne da se suoče s ozbiljnim životnim zadacima, spremne da se odreknu kada je to potrebno da bi pobijedile više vrijednosti uma, srca i objave — za one koji su vjernici. Ali, na žalost, roditelji se nisu pomaknuli. Nisu se uspjeli osposobiti za odgajatelje na tom planu, i zato njihovu djecu s tim stvarima upoznaju vršnjaci na ulici, a nerijetko i pokvareni odrasli. Mladenačka *masturbacija*, navodno, bilježi više-manje jednake rezultate i jednaku učestalost kao i prije seksualne revolucije, bilo da se radi o muškima ili žen-

Vrlo je mnogo napisano o seksualnoj revoluciji: svaki od člankopisaca — uz mnoge negativnosti — želi istaknuti barem nešto pozitivna, otvoriti eventualne perspektive, potaknuti odgajatelje.

skima, o nereligioznoj ili religioznoj mladeži. Taj podatak donekle iznenađuje i može se staviti u sumnju njegova točnost. Napokon, u posljednjih četrdesetak godina, unatoč općoj moralnoj slobodi, kažu da je učestalost **bračnih odnosa** među partnerima ostala na istoj crti. To, dakako, ne znači da je i ista kvaliteta i jednako prihvaćanje svetosti međusobnog darivanja s odgovornošću prokreacije. Ima tu i drugih pojedinosti koje se tiču bračnoga života, napose vidik **sterilizacije** i **kontracepcije**, ali je zanimljivo da autori o tom fenomenu više ne govore. Tu se jedino još — ali sve više osamljeno — čuje glas Katoličke crkve.⁴⁰

Osobno smatram da je taj studij etičkog u fenomenu seksualne revolucije još uvijek u povojima, nedovoljan i vrlo nepotpun što se tiče ozbiljnosti istraživanja. Podaci su još uvijek provizorni, gotovo novinarski, tendencija je da se sve prikaže pozitivnije kako bi naše društvo sačuvalo „pošten obraz“ prema vani i prema naraštajima koji dolaze, unatoč zaista tamnim stranama, ako pomislimo samo na 50 do 60 tisuća abortusa godišnje. A sami socio-psiho-etički uzroci nisu dovoljno osvijetljeni.

U svakom slučaju **utopija seksualnog**, tj. spasiti sebe od pritiska društva, spasiti društvo erotizacijom svih društvenih odnosa, ostala je i dalje utopija. Erotizacija se dogodila, ali se čovjek nije oslobodio niti je društvo spašeno. Vrijednosti supotamnjele i pale. Sigurnost se nije povećala, štoviše ljudstvo zahvaća nesigurnost sve do egzistencijalnog straha. Mlada generacija raste, razvija se, ide tim putem dalje. Zadatak je pedagoga time navjerojatno otežan, jer su svi ostali glasovi jači od njihova, a i spremnost glavnog odgajatelja svijeta — današnjih mass-media — daleko je jača i spretnija: ona se uzdiže. Ide se za onim što se reklamira. Pedagozi, pogotovo oni koji bi se usudili staviti bilo kakve ograde, ne samo da time smjesta postaju nepopularni, nego dobivaju i etikete koje mirišu na naftalin pa se stoga i odbacuju. Malo je onih koji se usude nešto otvoreno reći i napisati o tom predmetu. Među njima je, svakako, papa Ivan Pavao II. Zanimljivo je da njega jedinoga još saslušaju bez protesta; on, kako smo istaknuli i potvrdili na početku rasprave, čak fascinira mlade, oni idu za njim. Drugo je, međutim, pitanje koliko prema tome usmjeruju ili čak mijenjaju svoje živote. Elitu nismo isključili. Dakle, situacija gledana pod tim kutem vrlo je složena. Ali time zadatak učitelja i odgajatelja nije manji.⁴¹

Etički aspekt „ravnoteže“ nuklearnog naoružanja

Poznato je daje NATO odlučio ovlastiti SAD da u Europi, počevši od 1983., postave raketne baze i to 464 tipa „cruise“ i 108 tipa „pershing 2“. Poznato je tako-

Autori se uglavnom omeđuju na razne statistike. Usp. onu iz Milana (1985.) među „katoličkim ženama“, gdje se kaže da većina od njih ne smatra „teškim grijehom imati predbračne odnose“ ili „upotrebljavati neprirodna kontracepcijska sredstva“. A „postotak onih koji dopuštaju predbračne odnose progresivno raste i proširuje se iz grada u unutrašnjost zemlje, u zatvorene provincije. Što se pak tiče uporabe pilule i kontraceptiva, najveći je problem između 26. i 30. godine (gotovo 70% žena te dobi), a između 30. i 40. (gotovo 60%), više u gradu nego u provinciji. Krizno doba u kojem je teško prihvatiti materinstvo jest ono između 26. i 30. godine.“

41

H. CARRIER, nav. cl., str. IV, pita se: „Funkcija odgajanja, je li jos moguća?“, pa „Da li ih (tj. mlade) okriviti ili osloboditi?“. Svoje dugo razmatranje završava pozivom upravljenim odgajateljima, od kojih se, prije svega zahtijeva „neizmjerni napor samoodgoja i obnovljenog uvjerenja u njihovu nenadoknadivu ulogu“, pa navodi GS, 31: „S pravom možemo smatrati da je budućnost čovječanstva u rukama onih koji budu znali budućim naraštajima pružiti razloge života i nade.“

der da su se o tome izrazile i neke Biskupske konferencije u Europi, kojima treba pridružiti BK Amerike i Japana. Poznato je i to da u izjavama pojedinih Biskupskih konferencija ima etički diskutabilnih elemenata, a ako se promotre sve zajedno, da ima neslaganja s obzirom na vidike nekih nužnih distinkcija kao na „proizvodnju“ nuklearnog oružja, „posjedovanja“ takvog oružja, njegovu „upotrebu“, „totalnu“ ili „omeđenu“, koja se razlikuje od „prijetnje“ ratom bilo atomskim ili bakteriološkim ili pak kemijskim. Nadalje, ima razmimoilaženja u mišljenjima što se tiče „projekta“ u vezi s provedbom „prijetnje“ nuklearnim ratom od same „nakane“ da se oružje zaista i upotrijebi. A sve to u isto vrijeme kada se u Ženevi između blokova raspravlja o smanjenju nuklearnog oružja srednjeg dometa (počevši od 30. studenoga 1981.) i o smanjenju strateškog oružja (počevši od 29. lipnja 1982.).⁴²

Sve nas to potiče da pod vidikom ispravne etičke orijentacije koju treba pružiti mladima reknemo riječ i o toj tzv. *ravnoteži nuklearnog naoružanja*. Nećemo o toj ravnoteži govoriti zasebno, nego utoliko ukoliko se želi biti činilac mira u svijetu. Stoga ne ulazimo u pitanje mira kao takvog, nego utoliko ukoliko bi on tobože imao biti cilj takve ravnoteže u naoružanju. Dakako, postavlja se pitanje nije li ravnoteža u naoružanju s takvom svrhom nova utopija koju mladima nudi generacija opterećena ratovima prošlosti, bolnim iskustvima svojega stoljeća, u biti nesposobna da mir gradi ne na naoružanju nego na pravdi i ljubavi? Nije li takva utopija sredstvo vladajućih da održe svoje pozicije vlasti i moći radije negoli pravi mir? Uostalom, može li uopće takva ideja — „ravnoteža u naoružanju među blokovima“ — ostvariti, ne velim privremeni ili neki jalovi „mir“ u trajnoj napetosti i stravi s nesigurnim očekivanjem onoga što će se dogoditi sutra, nego zaista trajan mir, ne parcijalan, nego univerzalan, ne u resignaciji i u pesimizmu, nego u oterećenju i uvjerenju da smo stigli do pravoga zajedničkog mira u kojem se može ići naprijed? Samo takav mir, koji je zaista „jedan mir“, tj. jedinstven za sve „od Sjevera do Juga — od Istoka do Zapada“, jest mir koji znači „bezgraničnu vrednotu“, mir za koji se isplati boriti svim silama, rekao je papa Ivan Pavao II. u poruci za Svjetski dan mira (1. siječnja 1986.). Papa se bori protiv ideologije onih koji misle daje sadašnje stanje „normalno“, jer da je „sukob“ bitna oznaka među odnosima između pojedinaca i država. Papa žigoshe takvo „teorijsko i političko gledanje“ koje se svodi na „model društva i tip međunarodnih odnosa u kojima prevladava suparništvo i antagonizam“. On se o miru stvorenu u takvim uvjetima izražava kao o pukoj „nagodbi“. Naime, upravo takva vrsta mira ne ide za tim da se „riješe napetosti“, nego ide samo za tim „da se održi neka ravnoteža“. Pazimo na Papin izraz „neka ravnoteža“. Radi se o „ravnoteži“, tumači Papa, „koja će zaštititi sve što služi interesima vladajućih partija“. U krajnjoj crti radi se o „miru“ koji se pokušava utemeljiti na „društvenoj nepravdi“ i na „ideološkom konfliktu“, koji ostaju neriješeni. Takav pak „mir“ „nikada neće postati pravi mir za svijet“. I dalje Papa, razmatrajući takav nesiguran „mir“ koji ulijeva stravu, kaže: „Takav mir ne može postići to da ukloni stvarne uzroke svjetskih napetosti, niti da svijetu da viziju i vrednote koje su prihvatljive kako bi se okončale diobe koje postoje među polovima: Sjever—Jug i Istok—Zapad.“⁴³ Opažamo da se

42

O stavovima Biskupskih konferencija i o drugim vidicima toga pitanja ukoliko se svodi na etičko načelo „manjeg zla“, usp. P. TOULAT, „La pace: tra la buona novella e il male minore“, u: G. ALBERIGO - J. P. JOSSUA (brigom), // *Vaticano II e la Chiesa*, Paideia, Brescia 1985, 261-287.

⁴³ Usp. // *Messaggio del Santo Padre per la XIX Giornata Mondiale della Pace*, L'Os. Rom. (Speciale), 14. prosinca 1985, I—IV, osobito n. 1., gdje govori o „Miru kao o općoj vrednoti“,

„ravnoteža“ rabi u *dvostrukom* smislu. Jedan je „ravnoteža naoružanja“ sa svrhom da se stvori mir u svijetu. Drugi je „neka ravnoteža“ koja se postiže takvim mirom, kao posljedicom one prve ravnoteže, tj. ravnoteže naoružanja među blokovima, što je značajka toga i takvog labavog mira. Dakle, govoreći o „ravnoteži“, možemo reći da je ona in termino a quo „nuklearno naoružanje“, a in termino ad quem „neki labavi mir“.

Budući da naš prikaz ovdje ima samo taj, vrlo određeni vidik na ovom omeđenom prostoru, ograničujemo se isključivo na najnovije dokumente Ivana Pavla II., koji još nisu komentirani, a u vezi su s bitnim zasadama Drugoga vatikanskog sabora, napose s petim poglavljem konstitucije *Gaudium et Spes*.⁴⁴

Koncil je već prije 20 godina jasno rekao: „Mir... se ne svodi samo na uspostavu ravnoteže među protivničkim silama“ (GS 78). Dapače, Koncil takvo mišljenje karakterizira kao „paradoksalno“ (GS 81). U nastojanju da se „uspostavi ravnoteža“ među blokovima Koncil vidi samo „neki mir“, a ne onaj pravi i konačni (GS 81). Poći tim putovima u održavanju „mira“ i u pregovorima jalova je stvar; treba pronaći „nove putove“ koji će biti takvi da se s pomoću njih svijet zaista „oslobodi tjeskobe koja ga pritište“ (GS 81). Koncil, dapače, govoreći o naoružanju toga tipa, upotrebljava neobično težak izraz: on ga naziva „divljaštvom“, i to divljaštvom koje „kudikamo nadilazi divljaštvo minulih vremena“ (GS 79). Ne ulazeći ovog trenutka u pitanja koja se izravno ne tiču našega zadatka, ukoliko Koncil jest ili nije distingvirao sve vidike toga problema, kako smo ga donijeli na početku ovog odsjeka, smatramo da je za nas važno da je Koncil sasvim nedvojbeno „utrku u naoružanju“ - takvog „znanstvenog tipa“, kako se izražava - proglasio „jednom od najtežih rana čovječanstva“ (GS 81), čime posredno ruši svaku ideju o tzv. ravnoteži. Napokon, Koncil donosi dvije izričite osude: 1. uništenje nekog naroda ili narodne manjine (etnocid, genocid) osuđuje „najoštrije kao strašne zločine“ (GS 79); 2. osuđuje totalni rat koji prijeteći to više što se „znanstveno oružje“ više gomila: „Kad bi se u punom opsegu upotrijebila sredstva koja su već u arsenalima velikih sila, došlo bi do međusobna gotovo potpuna uništenja zaraćenih strana“ (GS 80). Oslanjajući se na izjave prijašnjih papa, Koncil, dapače, svečano izjavljuje: „Svaki ratni čin kojemu je svrha uništenje čitavih gradova ili područja s njihovim stanovništvom bez razlike zločin je protiv Boga i protiv čovjeka, pa to odlučno i bez oklijevanja treba osuditi“ (GS 80). U toj točki razmišljanja valja se sjetiti da Drugi vatikanski sabor nije bio sabor koji bi proglašavao anateme, ali, unatoč tome, taj sabor vrlo odlučno osuđuje atomski rat, gledan u katastrofalnim „svojim učincima“.⁴⁵ Dakle, „ravno-

pa n. 3. „Za prevladavanje sadašnjeg stanja“. Čitav dokument odlično je svjedočanstvo Crkve u borbi za mir u svijetu, dakako, ne prvo, ali svjedočanstvo koje donosi novu sistematiku problema i nove naglaske o vrlo složenim prilikama u svijetu. Papa ponavlja refren, izražen već u *Gaudium et Spes*: „Mir ne može biti sveden na odsutnost konflikta: on je mirnoća i punina reda“ (GS br. 2).

⁴⁴ Konstitucija *Gaudium et Spes* govori u V. poglavlju o „promicanju mira i izgradnji zajednice naroda“, za nas napose važnom prvom odsjeku „Izbjegavati rat“ (nn. 78–82), ne isključujući druge brojeve GS, ali i nekih drugih dokumenata Drugoga vatikanskog sabora, kao LG 9, 36, 13; AG 3 itd. U prvi plan razmatranja ne uzimamo dokumente posljednjih papa. Za našu svrhu dovoljno je na temelju posljednjih dokumenata Ivana Pavla II. pokazati daje „ravnoteža u naoružanju“ zaista utopija, ali da je njezina etička kvalifikacija mnogo teža negoli kvalifikacija neke utopije koja nije toliko i tako prijeteće povezana s čovjekovim životom i opstojnošću svega živoga na planetu kao upravo ta utopija „ravnoteže“, ali ne i o utopiji prijetnje. Prijetnja je strašno konkretna i realna.

⁴⁵ Usp. R. BOZZI, „Strategie militari: aspetti filosofico-giuridici“, u: AA. VV. *Pace, disarmamento*.

teža nuklearnog naoružanja" odlučno je zabačena već na Koncilu. Ona nije kadra izgraditi mir u svijetu koji zaslužuje to ime (GS 78).

Slijede izričiti i posredni dokazi iz usta i pera sadašnjega pape Ivana Pavla II.

Pred spomenikom mira u Hirošimi (25. veljače 1981.) rat naziva „uništenjem ljudskoga života” i „smrću”, a gradove pogođene prvim atomskim bombama, Hirošimu i Nagasaki, „svjedočanstvom čovjekove strašne sposobnosti da nevjerovatno razori”. Atomske je naoružanje apsurdno i apsolutno protivno miru. Na žalost, od onoga kobnog dana, 6. kolovoza 1945., velike su sile unedogled uvećale količinu takva oružja i još je uvijek povećavaju. Takvo oružje još hvali i opravdavaju. No dovoljan je tek mali njegov dio „da bi se potpuno uništio ljudski rod”. Papa ponavlja misao izrečenu pred Organizacijom UN. Proizvodnja takva oružja odaje nakanu rata, stvara težak rizik jer je na bilo kojem mjestu i na bilo koji način moguće staviti u pogon „strašan mehanizam općeg uništenja”. Mir se ne gradi na taj način, nego u ljubavi i pravdi, nadvisujući međusobne razlike. Samo je jedan put moralno ispravan: potpuno razoružanje i ukinuće svega atomskog oružja. U tom smislu obraća se mladima cijeloga svijeta i moli: „Stvorimo zajedničku, novu budućnost bratstva i solidarnosti.” U molitvi pri završetku govora još jednom odlučno zabacuje bilo kakvo „pouzdanje u oružje i rat”.⁴⁶ Tih nekoliko misli iz glasovitoga Papina govora u Hirošimi jasno izražava njegov etički stav. *Tri* su važna etička načela koje želi istaknuti: — postojanje je nuklearnog naoružanja „protivno miru” i zato se ne može moralno opravdati; štoviše, ono je „apsurdno jer je dovoljno da se aktivira samo njegov „mali dio” pa da upropasti svijet; — proces proizvodnje toga oružja, koji se još uvijek „hvali”, moralno je još manje opravdan, jer on skriva „nakanu” rata i „rizik” od uništenja koji postoji u svako doba i na svakome mjestu gdje se takvo oružje proizvodi, čuva i gomila; — samo je jedan etički imperativ primjenjiv: potpuno razoružanje i dokućanje svega atomskog oružja.

Za našu temu iznimno je važan *Dokument-pismo Ivana Pavla II. upravljeno Generalnoj skupštini OUN o razoružanju* (7. lipnja — 8. srpnja 1982.), koje je ondje čitao državni tajnik Sv. Stolice A. Casaroli (11. lipnja 1982.), a pismo nosi datum 7. lipnja.⁴⁷ U njemu vidim *četiri* bitna etička načela oko kojih je Papa složio svoju argumentaciju, s tim da treće načelo sadrži u sebi još tri načela.

1. Prvo načelo sadrži opći pozitivno formuliran etički imperativ: *na svima nama dužnost je da ostvarimo mir u svijetu*. Svijet, naime, želi i treba mir (n. 1) koji nije ni puka „utopija”, ni nedostiživ „ideal”, ni neostvariv „san” (n. 12). Rat nije „neizbježiv”, mir je zaista „moguć”. Ako je moguć, onda je „dužnost”. Dakle, naša je dužnost da ga ostvarimo (n. 12).

2. Drugo načelo ima negativni vidik i možemo ga, prema Papinim mislima, formulirati ovako: *politika ravnoteže jest ravnoteža terora*. Nemoralno je provoditi i nametati teror. Rat, naime, pa i onaj ograničeni, „može značiti potpuno unište-

mo e Chiesa (a cura di G. MAGNANI), ed. Fiemme e Univ. Gregoriana, Roma 1984, 75—87, ovdje 79.

⁴⁶ GIOVANNI PAOLO II, „Ricordare il passato e impegnarsi per il futuro”, u: *La Pace nella parola di Giovanni Paolo II (1978-1982)*, ed. Paoline, collana „Magistero” 76, Roma 1982, 115-121.

⁴⁷ To se pismo nalazi a *Insegnamenti di Giovanni Paolo II*, V - 2, 1982, pod naslovom „Il negoziato rimane l'unica soluzione realistica di fronte alla continua minaccia della guerra” (frane, tekst), 2131-2143. u *L'Oss.Rom.* (13. 6. 1982.), preneseno u // *regno documenti*, 13 (11 srpnja 1982), pod naslovom „Per la pace non c'è che il negoziato”, 388-391.

nje..."(ri- 2). Odgovorni raspravljaju tražeći politička i tehnička rješenja da se neka-ko „spriječe“ učinci eventualnog konflikta, pa svatko misli da je gotovo nužno „pri-premiti dovoljnu obrambenu snagu kako bi mogla odgovoriti na eventualni napad“ (n. 2), „koji bi mogao donijeti najveći pomor čovječanstva i razaranja civilizacije koju je čovjek teškom mukom stekao u tijeku stoljeća“ (n. 3). Odgovorni se još uvijek vode „filozofijom mira“, prema rimskom načelu: „Si vis pacem, para bel-lum“ — „želiš li mir, spremi rat“. Taj filozofija danas poprimila izraz „razuvjerava-nje“, „odvraćanje“ (*dissuasion*) i prešla u oblik „ravnoteže među silama“, koju — ne bez razloga — nazivaju „ravnotežom terora“ (n. 3). Papa je protiv takva načina: ni-ti je to jedini, a ni dobar put. Čak navodi Pavla VI., koji je u OUN (24. svibnja 1978.) nastupio protiv takve „ravnoteže“ (*Insegnamenti di Paolo VI*, XVI, 1978, 452), rekavši da postoji opasnost da takva „ravnoteža“ prijeđe u „prestiz“ zbog straha da ne bi bila u lošijem položaju, a prestiž potiče prema još većoj „utrci u na-oružavanju“ (n. 3).

3. Treće etičko načelo jest *načelo strategije*, koje po zakonu stupnjevanja treba da dovede do potpunog razoružanja. Postupnost bi bila ovakva: a) Neposredni cilj pregovora treba da bude taj da se „tendencija prema utrci u naoružavanju“ okrene u protivno nastojanje, tj. u tendenciju prema razoružanju. To, doduše, izgleda „mi-nimalan“ uspjeh, ali on logično vodi prema zadnjoj svrsi pregovora, prema „potpu-nom uzajamnom razoružanju okruženom takvim jamstvima efektivne kontrole da svima može dati pouzdanje i sigurnost, koji su nužni“ (n. 3). Dakako, sve to ovisi o čovjekovoj dobroj volji, pri čemu treba dotaknuti mnoge dimenzije: „Tehničke, so-cijalne, ekonomske, političke i, nadasve, etičke, kulturne i duhovne“ (n. 4); b) Prvi korak u toj postupnosti pregovora među silama već je učinjen, i on vrijedi više, tj. transcendiraju njihov materijalni i tehnički vidik. Kod toga se misli na opći pokret prema miru u svijetu, pri čemu valja odbaciti svaku retoriku, provokaciju, emocije, prijetnje, lukave maneuvre, a prihvatiti razboritost, smirenost, pozornost, želju nara-da — na koju se režimi moraju obazirati, i si. Ljudi, naime, strepe što bi se moglo dogoditi ako neodgovorni započnu rat. Među prve korake također spadaju i različiti konkretni pokreti za mir u najrazličitijim zemljama, „napose među mladima“ (n. 7), premda su temelji tih pokreta ideološki različiti i nisu isključene namještaljke; c) Drugi je korak vrlo važan. Papa smatra da se etički može tolerirati načelo „razu-vjeravanja“, „odvraćanja“ (*dissuasion*) utemeljeno na „ravnoteži“ (*basée sur l'équi-libre*) koja se ima shvatiti ne kao „cilj u sebi“ nego samo kao „etapa na putu progre-sivnog razoružanja“ (n. 8). Kao da kaže: pa dobro, počnite od te nesretne „ravnote-že“ u naoružanju među silama. Drukčije se zapravo ne može ni početi pregovarati, barem se tako čini. No taj „minimum“ nije dovoljan. To je puki početak. Stoga u odsutnosti jednoga nadnarnog i naddržavnog autoriteta u svijetu — o kojem je već govorio Ivan XXIII. u *Pacem in terris* — ne vidi se da bi se nekakvom rješenju u toj obostranoj prijetnji moglo stići drukčije nego pregovorima. Dakle, ravnoteža nije dovoljna (nn. 9, 10, 11), ona, dapače, uvijek ostaje apsurdna ako se misli da bi ona mogla utemeljiti pravi mir, ali ipak se može *tolerirati* kao polazište „odvraćanja“, je-dina početna realistička osnova za pregovore (n. 8), jer sada druge nemamo. Dakle, načelo „odvraćanja“, iako nije bez opasnosti, etički se u prvi mah može prihvatiti samo kao „manje zlo“ (*minus malum*) ili, pozitivno, kao hic et nunc „veće dobro“ (*maius bonum*), jer inače ni do kakvih pregovora neće doći. Sve Biskupske konfe-rencije citirale su tu izreku. No neki autori stavljaju pitanje, da li takav princip uisti-nu u konkretnoj situaciji „razoružanja“ adekvatno izražava „evandeosku poruku“.⁴⁸

4. Četvrto načelo: dvije su fronte na kojima istodobno i jednakim intenzitetom

treba voditi borbu: prva je smanjenje oružja... sve do njegova potpunog ukidanja; druga je ukloniti etički uzrok nasilju, tj. bijedi, nerazvijenosti, materijalnoj i duhovnoj nejednakosti (nn. 12,13).

Ono što slijedi u idućim dokumentima, govorima, poticajima pape Ivana Pavla II. — može se reći — jest više-manje preformulacija ovih misli, isticanje jednog ili više od tih vidika, upozoravanje na sve veću hitnost trenutka i si.⁴⁹ Ipak smatram da je napose važna upravo najnovija *Papina poruka za Svjetski dan mira 1. siječnja 1986.*, upravljena cijelome svijetu i predana svim državnim poglavarima. OUN ovu je godinu proglasila Međunarodnom godinom mira i Sveta Stolica prihvaća tu inicijativu, pogotovo zato što je vezana uz 40. obljetnicu djelovanja ove organizacije koja se već četiri desetljeća trudi da ujedini svjetske sile, „promičući najviša dobra mira, pravde i solidarnosti”.⁵⁰ Uz ove dvije inicijative OUN-a vezana je i ona od prošle, 1985. godine, tj. Međunarodna godina mladih, prigodom koje je Papa mladima svijeta dao glasovitu poruku mira „Mir i mladi idu zajedno”.⁵¹

Studirajući, dakle, Papinu poruku mira za ovu, 1986. godinu, Godinu mira, opet se uočava Papin *optimizam: mir kao univerzalna vrijednost nije utopija*, te unatoč tolikim prijetnjama i društvenim kontrastima, taj mir u univerzalnom smislu — jedan mir za sav svijet — ne samo da nije utopija nego je vrijednost koju je *moguće* i ko-

P. TOULAT, nav. čl., 283-285, napose ondje bilj. 51 (vidi ovdje bilj. 42). Originalan tekst papinih riječi glasi: *Dans les conditions actuelles, une dissuasion basée sur l'équilibre, non certes comme une fin en soi mais comme une étape sur la voie d'un désarmement progressif, peut encore être jugée comme moralement acceptable*, u *Insegnamenti* (kao u bilj. 47). 2139.

⁴⁹ Usp. *Insegnamenti di Giovanni Paolo II*, V-3, 1982, str. 198-200; 263-265; napose // *Messaggio per la XVI Giornata Mondiale della Pace*: „Il dialogo per la pace una sfida per il nostro tempo”, 1542-1554, gdje svestrano filozofsko-teološki govori o dijalogu; *Insegnamenti* itd., VI-1, 1983, 3-8; 921-922; *Insegnamenti* VI-2, 1983, 134-136; 477-481; 650-655; 1076-1077; 1368-1370; 1436-1439; napose *II Messaggio per la XVII Giornata Mondiale della Pace*: „La pace nasce da un cuore nuovo” (8. prosinca 1983), 1278-1289; *Insegnamenti*, VII-1, 1984, 3-8; 9-11; 22-24; osobito diplomatskom zboru: 69-80; 126-128; 267-268; *Insegnamenti*, VII-2, 1984, 29-32; 220-221; 644-651; 1535-1538; usp. *Lettera Apostol, di Giovanni Paolo II per l'Anno Internazionale della gioventù*: „Ai giovani e alle giovani del mondo”, u *L'Oss. Rom.* (27. ožujka 1985) 1. 4-7, osobito n. 13, gdje se govori o „samoodgoju i prijetnjama”, pa n. 15 koji govori „o velikom izazovu budućnosti” ističući da u ovoj generaciji, na svršetku durgoga tisućljeća nakon Krista, Crkva samu sebe prepoznaje u mladima; izvanredan je govor diplomatskom zboru akreditiranom pri Svetoj Stolici: „All'internazionalismo dell'odio e della violenza oppore l'internazionalismo della volontà di pace”, u *L'Oss. Rom.* (Documenti) (13-14 siječnja 1986) I-IV, u kojem Papa izvanredno izlaže probleme svijeta, ističući da masakri nevinih i nasilni pritisci ne koriste narodima da potvrde svoja, pa neka budu i ispravna, prava. Govori da sastanci u Ženevi neće donijeti ploda ako se ne ostvare u stvarnoj volji razoružanja. Postoje tolike stvari u toj našoj situaciji koje potresaju savješću svijeta. „Lom” na planu političkih, ekonomskih i ideoloških sistema ovih 40 poratnih godina duboko označuju trajnom polarizacijom na dva bloka, s prijetnjama rata, s opasnim nadnaoružanjem. „Od 1945., ako i nisu bili svjetski, moglo se nabrojiti više od 130 lokalnih sukoba, u kojima je bilo više od 30 milijuna mrtvih i ranjenih i koji nanesoše goleme štete, srušivši neke zemlje...” (n. 3). Valja samo imati na umu sadašnje sukobe u Libanonu, između Iraka i Irana, u Afganistanu, Kampučiji, Južnoj Africi, Ugandi, Čadu, Etiopiji, Srednjoj i Latinskoj Americi, a možemo dodati (ovo pišem 21. siječnja 1986.) Jemen, gdje je neki dan planula revolucija. Samo u širokom sporazumu svih naroda može se jamčiti pravedan i dugotrajan mir.

⁵⁰ Usp. // *Messaggio del Santo Padre per la XIX Giornata Mondiale della Pace*: „La pace e valore senza frontiere. Nord-Sud, Est-Ovest: una sola pace”, u *L'Oss. Rom.* (Speciale) (14. prosinca 1985), I-IV.

⁵¹ Usp. bilj. 1. i bilj. 8.

ju **treba** ostvariti. Ova put Papa govori o miru kao o etičkoj vrijednosti pod vidikom etičkih imperativa za sav svijet, ne zaboravljajući pritom napose istaknuti mlade. Poruka donosi šest etičkih imperativa:

1. Polazi od teze: **mir je univerzalna bezgranična vrijednost. Stoga je potrebno da ga svi nanovo proglase.** Radi se, dakle, o ne parcijalnom, nego sveopćem miru, tj. miru za sav svijet, za sve narode, sve skupine i pojedince. Svi su pozvani da takav mir izgrade „na socijalnoj pravdi i dostojanstvu i pravima svake ljudske osobe“ (n. 1).

2. Postavlja protutežu: no mir kao univerzalna vrijednost bez granica **može izgledati utopističan, jer mu se protivi čitav spektar prijetnji** koje proizlaze iz pretjeranih egoističkih interesa. Obrazlaže je, među ostalim, ovako: neka skupina obuzeta pretjeranim interesom uvećava svoju silu na račun drugih. Idemo li tim putem, blokovi su neminovni. Oni brane svoja „prava“. Brane li ona nezakonita prava, prelaze u premoć. Rezultat? Podvojeno društvo koje izaziva napetosti i nasilja. Ovog trenutka imamo tri takva konkretna primjera: atomsko oružje (tiče se Istoka i Zapada, ali ne samo njih), konvencionalno oružje (odnosi se na sve) i nerazvijenost (tiče se Sjevera i Juga, ali ne samo njih). Te su prijetnje poziv upućen svakoj savjesti (n. 2).

3. Ta situacija zahtijeva: **sadašnje stanje stvari mora se nadići.** Obrazloženje je jednostavno. Nije, naime, moguće opravdati taj „status quo“ napetosti i, smatrati ga neizbježivim, štoviše normalnim. Treba pronaći nove modele društva i društvenih odnosa. Doduše, dokument ne daje nikakve patentirane recepte, ali iznova daje jasan ključ rješenja: u biti radi se o obraćanju mentaliteta. Radi se o obraćanju od mnogostrukog egoizma prema općemu dobru čitava čovječanstva. Princip, dakle, koji se stavlja na savjest svakoga — nadvisujući egoističke pa i socijalne interese, jest „bonum commune“ (n. 3).

4. Dokumnet pojašnjava ili detaljizira **put kojim treba krenuti** u traženju i ostvarenju „novih modela društva“: taj put **treba da budu nova solidarnost i novi dijalog.** Obrazloženje je socio-etičkog značaja: ni jedan narod ne može više živjeti neovisno o drugom narodu. Dobro jednog naroda ne postiže se bez dobra drugog naroda i čitava čovječanstva. Da bi se probudio taj duh, potrebno je steći neke kvalitete i služiti se nekim etičkim kriterijima. Solidarnost unutar jednog društva ili među narodima postiže se dijalogom, bratstvom, sudjelovanjem, međupovjerenjem. Napose treba imati pred očima solidarnost između bogatih i siromašnih i obratno da bi se nadvisile razlike. Razlika ima i treba ih promijeniti, napose one negativne među blokovima. Da bi se to postiglo, nije dovoljan novi mentalitet solidarnosti, ako se on uopće može postići bez dijaloga, nego je potreban dijalog u punome povjerenju između svih (n. 4).

5. Ne samo novi put kojim treba krenuti, nego i **novi odnosi treba da budu utemeljeni na solidarnosti i dijalogu.** Obrazloženje je u dva smjera: a) Iz duha solidarnosti i dijaloga rađaju se novi odnosi s drugima koji uče da se poštuje ljudska osoba i kultura drukčija od moje, tuđa autonomija i samoodređenje, dapače, uče da se bude spreman surađivati sa silama koje žele ostvariti nove strukture i uspostaviti nove odnose pravde i mira; b) Poštovanje ipak nije dovoljno; treba prijeći u aktivno sudjelovanje u izgradnji novih mogućnosti. U tom žarištu vidi se primat osobe kao osnovna i neotuđiva vrijednost ljudskoga života. Aktivno pak sudjelovati u tom smislu jest zajamčiti dostojanstvo i slobodu ljudske osobe u svakom društvu, na čitavome svijetu (n. 5).

6. Ističe se poseban kršćanski imperativ: **Kristov križ simbolje mira i pomirenja za sav svijet.** On nužno angažira svjesnog kršćanina. Tumači se jednostavno, ali du-

boko teološki - teologijom simbolike: sa svojom dvostrukom protežnošću (Sjever—Jug, Istok—Zapad) Kristov je križ poziv. U njemu je sjedinjena cijela ljudska obitelj. U njemu kršćanin nalazi spas i pomirenje s Bogom: pomirenje osobno i međuosobno, pomirenje zajednica i svijeta. U simbolu križa kršćanin je prvi pozvan da nadvisi sve barijere, razdvojenosti, ideologije i blokove; prvi je pozvan da radi na pomirenju i da ga ostvari u pravdi i u miru (n. 6).

Suvišno bi bilo trošiti riječi na sintezu ovog odsjeka. Odviše je bjelodano stajalište Crkve razmotreno u koncilskim tekstovima i tekstovima sadašnjega Pape. To stajalište jednako je bjelodani argument protiv utopije servirane mladom naraštaju ili svijetu uopće, utopije koja bi, bez obzira na način htjela „uvjeravati“ daje „ravnoteža u naoružanju“, napose u nuklearnom naoružanju sretan, pa možda i jedini izlaz da se održi mir u svijetu. Naprotiv, takva „ravnoteža“ trajan je rizik, nesigurnost, strah koji može završiti općom katastrofom.^{5 2}

Kratak zaključak

Mjerilima sadašnje hermeneutike razmatrajući krivulju pesimizma u svijetu koji se dugo stvarao, a akumulirao se posljednjih godina prelazeći čak u stanovitu „religiju“, ustanovili smo apsurdnost te situacije i nužnost nade, napose kršćanske. Mladi su bez svoje krivice baštinili tamnu perspektivu. Dvije su im utopije ponuđene da izađu iz toga stanja. Obje su apsurdne, premda su ih ponudili autoriteti. Jedna je „seksualna revolucija“ sa svime onime što je donijela i što donosi, a druga je pak svjetski mir postići „ravnotežom atomskog naoružanja“.

Zadatak nam je bio svratiti pogled na te probleme u prvome redu pedagozima, koje Ivan Pavo II. poziva da novim očima gledaju svoju „odgovornost koju imaju prema mladima“ i od kojih se traži „da vlastitim životom odražavaju“ ono što naučavaju. Zatim, vodeći se naukom Koncila, nadasve najnovijim dokumentima sadašnjega Pape, vidjeli smo mogućnosti sučelice ponuđenim utopijama, htjeli smo mlade upozoriti i na „nade svijeta“, htjeli smo ih senzibilizirati za ozbiljnu odgovornost „da ozdrave ranjeno i oslabljeno društvo“.^{5 3}

Papa ih poziva u toliko nastupa, govora, pisama. Napose im u povodu Godine mladih upravlja poziv: — vi ste dužni dati nova rješenja starim problemima — to vam je poziv; — nemojte se pri tome nikoga i ničega bojati, nego treba da imate duboko povjerenje u čovjeka i u veličinu vlastitoga poziva; — da biste to uzmogli, potrebno je da sami steknete ispravnu sliku o čovjeku i o smislu života, pa makar to iziskivalo od vas promjenu vašega dosadašnjeg mišljenja; — potrebno je da jednakom marnošću steknete ispravan pojam o Bogu, jer, nema li Boga u srcu, u nj ulazi strah i smrt; — upravo o tim dvama osnovnim pilasterima vašeg života (čovjek — Bog) ovisi kako ćete oblikovati svoj put i budući život; - tim vašim sadašnjim temeljnim opredjeljenjima odlučuje se vaš sutra; — pozvani ste da ostvarite najvišu vrijednost života i mira, ali to je poziv na promjenu srca, na dijalog, na zakonite pregovore; — pozvani ste da naučite živjeti za zajedničko dobro svijeta, za suradnju, za život u pravdi i u ljubavi; — posebnu odgovornost snose mladi kršćani, napose pak katolici. „Ali, ne

Usp. G. M. PETRONE, „1986 - Un anno decisivo per la costruzione della pace“, u *L'Oss.Rom* (Domenica) (12. siječnja 1986.), gdje se kaže da cijelo čovječanstvo, svjesno opasnosti koje se ugnijezdiše na Zemlji, gleda s nadom na zajedničko nastojanje Reagana i Gorbačova u teškom procesu popuštanja.

^{5 3} MP 1985, n. 12, p. 17-18 i n. 2, p. 6.

bojte se založiti svoje živote da bi se ostvarili mir i pravda, jer vi znate da je Gospodin s vama na svim vašim putovima."^{5 4}

PESSIMISM - SEXUAL REVOLUTION - PEACE

Ethical view of the situation forced upon the young generation

Summary

The theme aspires to be a contribution for the International Year of Peace 1986, proclaimed by the ONU, at the occasion of the 40th anniversary of its existence.

The author sees a triple burden which has been imposed upon the young generation and which emphasizes very much the responsibility of the educators and of the young people themselves. This burden, which has been dictated by the present situation in the world, has been viewed from the ethical and pedagogical aspect.

1. The question is, in the first place, about the pessimistic situation which acts as a hermeneutical place for understanding so many problems, especially two of them, which are the theme in the further developments of the article. The world pessimism shows a sinusoid towards the negative to the integral pessimism, even with religious characteristics. The strongest „crying voice", directed to the young, the voice of hope and optimism is the voice of the Pope John Paul II, in many of his appearances.

2. In order to get out of the crisis, besides other causes, recommendations have been given and directed by the authorities to the young that the sexual revolution has the capacity to liberate personally and to save the society. But the actualization of that suggestion, as well in its manifestations and even more in its effects, proved to be as a complete Utopia.

3. One more suggestion has proved to be a complete Utopia, namely, to create a real peace in the world through the balance of nuclear armament between the blocks. Already 20 years ago the Council reacted against the Utopia with the constitution *Gaudium et spes*, and now, in a special way, the same Pope. Some of his newest documents and ethical principles have been analyzed, especially the one „about the tolerance of the gradual disarmament". Appeals directed to educators and to young people have been emphasized.

MP 1985, passim kroz sve brojeve (nn. 1 — 12, pp. 1—18).